

Børnemad i historisk perspektiv

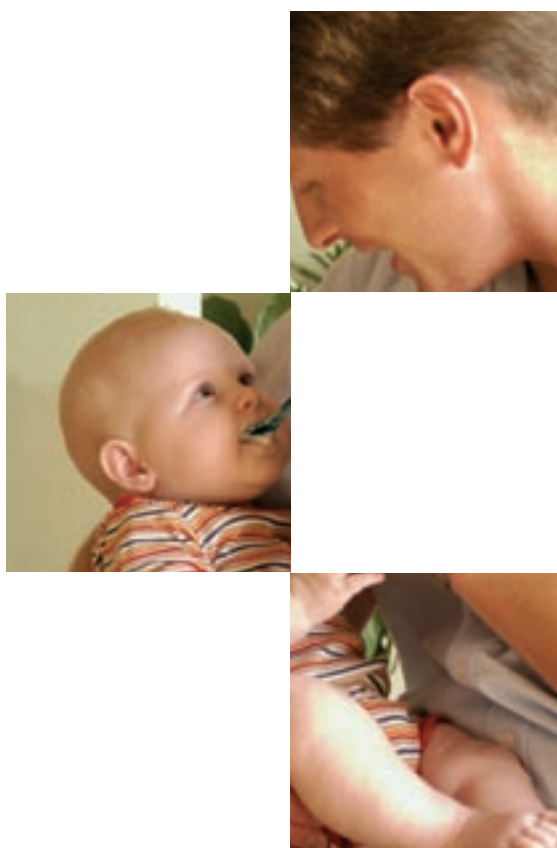
Færdig mad

I Danmark fødes der ca. 65.000 børn årligt. Takket være et veludbygget sundhedssystem med hjemmebesøg af en sundhedsplejerske har familierne et godt sikkerhedsnet omkring den nyfødte, herunder vejledning om den rette ernæring.

Siden begyndelsen af 60'erne har børnemadsindustrien samarbejdet med sundhedssektoren og myndighederne på området for at sikre et godt supplement til den hjemmelavede børnemad. I en travl hverdag kan der være brug for 'færdig mad', som man kan stole på.

Ikke mindst i forbindelse med den store stigning af erhvervsaktive kvinder i 60'erne og fremefter har der været behov for industrielt fremstillet mad.

I anledning af Sedans 25-års jubilæum den 30. marts 2005 udgiver vi dette særtryk om børnemadens udvikling i Danmark i løbet af de sidste par generationer.

I en travl
hverdag kan
der være brug
for 'færdig
mad', som man
kan stole på.

Udarbejdet af Sedans bestyrelse og sekretariat:

Lise Berg Kildemark, International Nutrition Co. Ltd. A/S
Bodil Schønnemann, Nestlé Danmark A/S
Vibeke Fentz, Aktieselskabet Beauvais
Ulrik Sletten, Arla Foods amba

Jørgen Hald Christensen, Sedans sekretariat
Laila Lundby, Sedans sekretariat
Susanne Rasmussen, Sedans sekretariat

Oplag: 1.500 stk.

Tryk: Zeuner Grafisk as, Odder

Copyright: Sedan

Layout og produktion: Eva Hansen
Forsidefoto: Morten Faueryby

Børnemad – i historisk perspektiv

Indtil for få generationer siden har det været særdeles risikabelt dels at blive født og dels at overleve de første skæbnesvangre år. Den høje spædbarnsdødelighed skyldtes i høj grad dårlige hygiejniske forhold og manglende viden om basal spædbarnsernæring.

I en interessant bog 'Spædbørnenes historie. Fra middelalderen til vor tid' (forlaget Komma, 1989), har Diana Dick beskrevet primært engelske forhold, men disse afspejler også forholdene i det øvrige Europa for godt 100 år siden

Efter læsning af bogen kan man godt undre sig over, at menneskeheden har overlevet! Manglen på konkret viden har i århundreder givet anledning til myter, overtro og uheldige forbud med fatale resultater til følge.

Hermed et lille udpluk fra bogen

'Spædbørnenes historie. Fra middelalderen til vor tid' udkom i 1989.

Amning

Ved en evt. ny graviditet bør amning ophøre, da det vil tage næring fra det nye barn!

Amning bør ophøre ved tandfrembrud.

Ammer

Almindeligt blandt adelen og velstillede familier i Europa helt op til begyndelsen af 1900.

Desuden til hittebørn og børn, hvor mødrene døde i barselsseng.

Ammernes egne børn blev tit 'ofre', da de sjældent overlevede på 'kunstig ernæring'.

Myter om ernæring

Eksempelvis blev det frarådet at give børn under 3 år frisk frugt, kød og fisk på grund af risiko for infektioner.

Høj spædbarnsdødelighed

Infektioner. Manglende viden om kost/ernæring.

Almindeligt med mange børn helt op til omkring 1900. Ofte 8-10 pr. familie.

Tandfrembrud

Kunne være livstruende i forbindelse med afvæning fra brystmælk på grund af mangel på C-vitamin, der medførte skøre slimhinder/blødninger.

Det vil sige, at kosten hovedsagelig bestod af grynafkog – i bedste fald tilsat lidt mælk.

Komælk

Gav anledning til store problemer især i

byerne grundet dårlig hygiejne, afkølingsmuligheder og dårlig økonomi.

I nogle tilfælde blev der snydt med mælken, som blev fortyndet med vand og farvet med kridt.

Mælkekonserves

Omkring 1845 kom de første sterile mælkeprodukter på markedet. De blev fra starten meget populære på grund af ringe risiko for infektionssygdomme.

Til gengæld blev børnene fejler nærede blandt andet grundet mangel på C-vitamin (skørbug) og D-vitamin (engelsk syge). I 1870 led 1/3 af børnene i Manchester og London af engelsk syge!

Desuden blev der ofte anvendt skummetmælk, som var billigere.

Historien om de fire virksomheder, der pr. 1. januar 2005 er medlem af Sedan

Beauvais' historie

Aktieselskabet Beauvais er en 155 år gammel virksomhed, der blev grundlagt af en ung franskmand, Jean Desiré Beauvais, i 1850 i København. Produktionen bestod dengang af saltede og røgede kødvarer samt kødkonserves, senere kom frugtvin, tomatketchup og grøntsagsproduktion til, hvorimod børnemad ikke naturligt var en del af sortimentet.

I 1970 blev virksomheden overtaget af ØK (Plumrose). Plumrose fremstillede dengang børnemad på glas, og i starten af 70'erne indgik Plumrose og det svenske firma Semper et samarbejde med det formål at sælge modermælkserstatninger i Danmark. Herved blev børnemad en del af Beauvais' sortiment. Da ØK (Plumrose) solgte Beauvais til det svenske Felix i 1980, forblev børnemad en del af Beauvais' sortiment, ligesom samarbejdet med Semper fortsatte.

Semper hed oprindeligt Svenska Mjölksprodukter (SMP) og var de første i Sverige til at anvende spraytørringsteknikken til at fremstille skummetmælkspulver. Senere blev de første mælkebaserede moder-mælkserstatninger fremstillet i samarbejde med de svenske børnelæger. De første produkter var naturligvis meget enkle bestående af mælkepulver, fedt og sukker, men blev efterhånden mere komplekst sammensat.

Udpluk af Beauvais' produktsortiment fra 1980'erne.

Nestlé's historie

Henri Nestlé eller Heinrich Nestlein, som han oprindeligt hed, blev født i Frankfurt i 1812 og flyttede i 1843 til Vevey, i Schweiz som ung farmaceut. Her handlede han med sennep, kunstgødning og olielamper og senere flydende gas til de 12 gadelygter i Vevey!

Samtidig eksperimenterede Henri Nestlé med fremstilling af et produkt, der kunne bruges som supplement til brystmælk. En aften i 1865 blev Henri Nestlé opsøgt af en god ven, der havde en 15 dage gammel søn, der ikke ville tage føde til sig. De besluttede, at de skulle prøve at give babyen 'Nestlé Børnemel', og det resulterede i, at barnet hurtigt kom sig.

Denne lille solstrålehistorie fik Henri Nestlé til at udvide sit laboratorium, og i 1867 startede han en større produktion af 'Nestlé Børnemel', som i begyndelsen blev solgt i Vevey, Lausanne og Frankfurt. I 1871 var der ansat 30 medarbejdere, og der blev produceret ca. 1.000 dåser om dagen. I begyndelsen blev hver enkelt etiket personligt signeret af Henri Nestlé! Takket være initiativ og visioner blev dette grundlaget for det, der i dag er en af verdens største fødevarer virksomheder.

I 1932 blev Nestlé Nordisk A/S dannet i samarbejde med firmaet Gosch og Thürmer, der siden 1908 havde importeret chokolade fra Schweiz. Firmaet havde fabrik og kontor på Roskildevej indtil 1948, hvor det blev slået sammen med smørproducenten L.E. Bruun, og samtidig blev administrationen flyttet til Masnedøgade på Østerbro.

I 1984 blev Nestlé Nordisk A/S ændret til Nestlé Danmark A/S. I 1997 flyttede hovedkontoret fra Masnedøgade til Amerikakaj nær Langelinie, og i dag er Nestlé i de nordiske lande sluttet sammen til Nestlé Norden.

I de forløbne år har Nestlé haft en række fabrikker i Danmark. Her skal specielt nævnes mælkefabrikkerne i Randers og Hjørring, hvor der i en lang årrække blandt andet blev produceret modermælkeserstatninger. Størsteparten heraf gik til eksport. I dag er alle fabrikkerne imidlertid lukket, den sidste var Hjørring fabrikken, der lukkede i 2002.

Kindermehl fra ca. 1890.

Grødprodukter fra ca. 1990.

Et moderne spraytørringsanlæg til fremstilling af pulverformige modernælkserstatninger.

INC's historie

Når talen falder om International Nutrition Co. A/S (INC), må man i samme åndedrag sige: EAC (ØK) og DUMEX.

EAC

EAC blev dannet i 1897 og er i dag en førende virksomhed inden for ernæringsfødevarerområdet (Nutritional Food) i Asien under datterselskabet EAC Nutrition. EAC Nutrition udvikler, fremstiller og markedsfører ernæringsprodukter til børn på de asiatiske markeder, herunder Kina, Malaysia, Thailand, Indien og Filippinerne.

DUMEX

DUMEX' historie startede i 1946, da EAC besluttede at virkeliggøre den unge, danske farmaceut Lauritz Tofts idé om oversøisk eksport af danske medicinalprodukter. DUMEX-varemærket blev registreret den 14. december samme år. I 1953 startede produktionen af modernælkserstatning på EAC's mælkekondenseringsfabrik i Nakskov. Produktet blev pakket på EAC's fabrikker i Indien og Pakistan og solgt under varemærket DUMEX Baby Food.

I de følgende år etablerede EAC salgsorganisationer for bl.a. mælkeprodukter i en række lande i Sydøstasien og Afrika. I 1960 indviedes EAC's DUMEX-fabrik i Bangkok, Thailand, og i 1961 en tilsvarende fabrik i Kuala Lumpur, Malaysia, hvor de dansk-producerede mælkepulverprodukter blev pakket. I 1994 etablerede EAC en mælkepulverfabrik i Shanghai, Kina.

I 1958 solgte EAC sine fabrikker, produktsortiment og varemærker i Indien, Pakistan og Ceylon til det amerikanske medicinalfirma Pfizer, men tilbagekøbte i 2002 DUMEX-varemærket samt proteintilskudsproduktet PROTINEX, som EAC havde lanceret i 1954.

Under varemærket DUMEX markedsfører EAC i dag modernælkserstatning i 20 lande.

International Nutrition Co. A/S blev etableret i 1990 som datterselskab af EAC. INC er i dag ejer af varemærkerne for ernæringsprodukterne og produktudviklingscenter for DUMEX. INC yder også teknisk bistand til fabrikker og salgsorganisationer.

Arla Foods' historie

Flydende modermælkerstatning blev lanceret i 1986.

Arla Foods' historie har sin baggrund i den danske andelsbevægelse, som går tilbage til 1882 med etablering af verdens første andelsmejeri i Hjedding i Vestjylland.

Gennem de seneste 123 år har den danske mejeriindustri været igennem en voldsom koncentration, og i 1999 ved fusionen mellem Kløver Mælk og MD Foods var størstedelen af den danske mælk samlet i et selskab.

I 2000 fusionerede MD Foods med det svenske andelsselskab Arla Ekonomiske Förening. Arla Foods er i dag et af verdens største mejeriselskaber med produktion af stort set alle typer mælkeprodukter, som eksporteres til hele verden. Selskabets

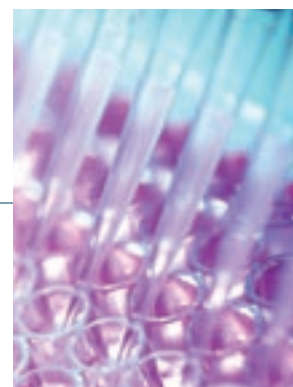
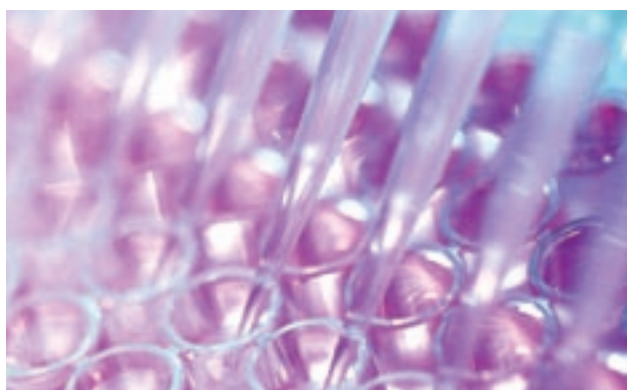
ejerkreds er 11.600 danske og svenske mælkeproducenter.

Medlemskabet i Sedan er gået igennem fire selskaber, som alle er fusioneret ind i Arla Foods, nemlig Mejeriselskabet Danmark, Brabrand i 1979 med produktion af flydende modermælkerstatning (UHT), AKAFa i Svenstrup i 1992 med produktion af cerealprodukter og det hypoallergene produkt Profylac. ARINCO i 1999 med produktion af modermælkerstatning, follow-on produkter og hyperallergene produkter og Kløver Mælk, Esbjerg som i 1994 overtog produktionen af flydende modermælkerstatning (UHT) fra Brabrand samt salgsselskabet Milco i København.

Det karakteristiske ved de nævnte anlæg er, at der primært har været tale om produktion af ovennævnte produkter på lønproduktionsbasis eller i private label til det globale marked.

Produktionen til det danske marked udgør 1-2 pct. af den totale produktion. Produktionen i dag er bredt funderet over infant formula, follow-on, growing- up samt en række specialprodukter som eksempelvis laktosefrie infant formula, hypoallergene produkter samt kliniske ernæringspræparater og cerealiebaseret babymad i form af grød- og vællingprodukter.

Ernæringsforskning

Ernæringsforskning er et relativt nyt fagområde, og det er først inden for de sidste knap 100 år, at vi har fået kendskab til livsvigtige næringsstoffer og nødvendigheden af blandt andet vitaminer og mineraler i kosten samt deres funktion i organismen. Så sent som i 1935 opdagede danskeren Henrik Dam vitamin K, der er nødvendigt for blodets evne til at størkne.

Der er stadig mange uudforskede områder, og det forklarer også, hvorfor blandt andet børnemadsindustrien til stadighed forsker, udvikler og forbedrer sammensætningen af børnemadsprodukterne.

Børnemad før og nu

Grødprodukter spises med ske. Det er nemt at tilberede selv små portioner af de industrielt fremstillede grødprodukter.
Foto: Morten Faueryby

Amning

Den bedste og mest naturlige ernæring til spædbarnet er modermælk. Og næsten alle mødre kan amme, eventuelt med lidt hjælp og vejledning fra omgivelserne.

Modermælken er tilpasset spædbarnets ernæringsmæssige behov og ændrer sig i takt med barnets alder. I de fleste tilfælde kan barnet trives og vokse på modermælk alene til omkring seks måneders alderen.

Modermælken indeholder også antistoffer, der beskytter barnet mod infektioner. Ligeledes giver amning en god og tæt mor/barn-kontakt.

I det følgende er det primært flaskebørns ernæring, der sættes fokus på samt udviklingen af industrielt fremstillede børnemadsprodukter.

Mælkeblandinger

Uanset amningens overlegenhed har der alle dage været mødre, som ikke har kunnet og/eller villet amme deres børn. Og indtil for ca. 100 år siden var det utrolig svært at opflaske et spædbarn, så det overlevede. I Danmark har der gennem tiderne været forskellige anbefalinger på 'kunstig ernæring'. Mælkeblandinger blev fremstillet af fortyndet sødmælk, idet ufortyndet sødmælk blandt andet indeholder for meget protein. For at sikre et tilstrækkeligt højt energiindhold blev der tilsat ca. 4 pct. sukker. I takt med spædbarnets alder blev blandingerne mindre fortyndet.

Børnemælk

Mælken i sig selv var også et problem, idet den kunne være smittebærer for tuberkulose. Derfor havde man særlige tuberkulin-fri kobesætninger med skærpet dyrlægekontrol, der leverede speciel børnemælk til mejerierne.

I Danmark solgtes børnemælk i

perioden 1878-1957. Københavns Mælkeforsyning A/S lod børnemælk forhandle på apoteker for at give det et sanitært stempel.

De gårde, som børnemælken kom fra, blev underkastet dyrlægekontrol hver 14. dag. Køerne måtte ikke fodres med blandt andet kålrabi og mask. Om sommeren måtte køerne ikke staldfodres. Hygiejnekravene var efter sin tids standard høje.

I Københavns mælke-regulativ af 3. maj 1904 fik børnemælk en sanitær standard og måtte kun forhandles i lufttæt lukkede beholdere af klart, kun svagt farvet glas. Fedtindholdet skulle være mindst 3 pct., og mælken skulle efter malkningen afkøles til 12°C.

I Københavns kommune indførtes obligatorisk varmebehandling af konsummælk i 1944. Fra børnelægernes side gik man ind for bibeholdelse af den rå børnemælk fra de særligt kontrollerede tuberkulosefrie besætninger. Som følge af dette standpunkt, som støttede sig til forestillingen om, at lav-pasteurisering ville forringe mælkenes næringsværdi, overlevede den rå børnemælk i et flertal af landets kommuner endnu nogle år.

En af de seneste anbefalinger på mælkeblandinger er fra bogen 'Mad til mange', Statens Levnedsmiddelinstitut, 1978.

Heri nævnes også industrielt fremstillede modernælkserstatninger som et bedre alternativ til mælkeblandinger, idet det her er muligt at tilsætte vitaminer og mineraler samt modificere indholdet af protein. Endelig fremhæves det, at modernælkserstatninger sjældnere giver anledning til obstipation og fordøjelsesbesvær.

Brugen af mælkeblandinger fortsatte til omkring begyndelsen af 1980'erne og i nogle tilfælde endnu længere.

Eksempler på forskellige mælkeblandinger kan ses i skema 1 og 2 fra henholdsvis 1925 og 1938.

Ernæringskema for sunde flaskebørn / skema 1 / 1925

Barnets alder	Mælkens fortyndingsgrad	Måltidernes		Til hvert døgn tages omtrentlig	
		størrelse g	antal		
1. leveuge	1 del mælk til 2 dele vand	30	9	100 g mælk og	200 g vand
2. leveuge	1 del mælk til 2 dele vand	50	8	150 g mælk og	300 g vand
3. leveuge	2 dele mælk til 3 dele vand	75	7	225 g mælk og	350 g vand
4. leveuge	1 del mælk til 1 del vand	100	7	375 g mælk og	375 g vand
2. måned	2 dele mælk til 2 dele vand	125	7	550 g mælk og	375 g vand
3. måned	2 dele mælk til 1 del vand	150	7	725 g mælk og	375 g vand
4. måned	3 dele mælk til 1 del vand	175	6	725 g mælk og	275 g vand
5. måned	4 dele mælk til 1 del vand	200	6	1.000 g mælk og	250 g vand
6. måned	ufortyndet mælk	200	6	1.200 g mælk	0

100 g = 1 deciliter; 125 g = ½ pægl.

I den anførte døgnmængde er beregnet, at ca. 50 g går til spilde ved kogning og omhældning.

Kilde: Moderens bog. Det sunde barns pleje. Af prof. dr. Monrad, overlæge ved Dronning Louises Børnehospital, 1925.

Ernæringskema for sunde flaskebørn / skema 2 / 1938

Barnets alder	Mælkens fortyndingsgrad	Måltidernes	
		størrelse g	antal
0.-1. leveuge	1 del mælk til 2 dele vand	30-50	7
1.-2. leveuge	2 dele mælk til 3 dele vand	50	7
2.-3. leveuge	1 del mælk til 1 del vand	75	6
3.-4. leveuge	1 del mælk til 1 del vand	100	6
1.-2. måned	3 dele mælk til 2 dele vand	125-150	6
2.-3. måned	2 dele mælk til 1 del vand	150	6
		180	
3.-4. måned	3 dele mælk til 1 del vand	200	5
4.-5. måned	4 dele mælk til 1 del vand	200	5

Kilde: Sundhedsstyrelsens vejledning: Det spæde barns ernæring og pleje, 1938.

Modermælkserstatninger

Modermælkserstatninger fra 1980'erne.

Modermælkserstatninger er udviklet på basis af gennemgribende forskning og er under stadig udvikling

Modermælkserstatninger er komplette ernæringspræparater, der indeholder alle de vitaminer, mineraler og øvrige næringsstoffer, som man ved er nødvendige for spædbarnets udvikling i de første seks levmåneder.

Produkterne kan anvendes fra fødslen som tilskud eller erstatning for modermælk.

Modermælkserstatninger sammensættes efter den til enhver tid gældende lovgivning. Den første danske bekendtgørelse om modermælkserstatninger kom i 1971. Siden er denne revideret på basis af EU-lovgivning i 1992. Og netop nu er EU ved at lægge sidste hånd på et nyt direktiv om modermælkserstatninger og tilskudsblandinger. Inden dette bliver implementeret til dansk lovgivning, går der typisk et par år. Komplette modermælkserstatninger, det vil sige pulverprodukter, der blot skal tilsættes vand, kom på det danske marked i 1960'erne. Men allerede tilbage i 1943 markedsførte Nestlé produktet Eledon, som var et biologisk, syrnede produkt, hvortil der skulle tilsættes sukker og stivelse. Først senere kom Eledon komplet. Den første 'ikke-syrnede' modermælkserstatning på markedet var NAN (1969).

Fra starten af 70'erne kom firmaerne Plumrose (senere Beauvais) og Ferrosan (senere overtaget af Milupa) med andre modermælkserstatninger.

Den første 'ikke-syrnede' modermælkserstatning på markedet var NAN (1969). Produkterne på billedet er fra 1992.

Komplette modermælkserstatninger dvs. pulverprodukter, der blot skal tilsættes vand, kom på det danske marked i 1960'erne.

Forbrug

I løbet af 70'erne steg forbruget af moder-mælkserstatning på bekostning af mælkeblandingerne. I midten af 70'erne lå det samlede forbrug på ca. 50 liter/år/spædbarn, det vil sige ca. 1 liter pr. uge. Midt i 80'erne var forbruget oppe på godt det dobbelte. I dag ligger det på ca. 80 liter/år/spædbarn.

Trods en høj ammeffrekvens i Danmark – især i de første 4 måneder – ligger forbruget af moder-mælkserstatning relativt højt i Danmark. Dette skyldes en række forskellige faktorer fx tidspunkt for anbefaling af sødmælk som drikkemælk. I 70'erne var det almindeligt at begynde med sødmælk efter 4 måneder. I midten af 80'erne blev det anbefalet at vente indtil 5-6 måneders alderen. Og i dag er det almindeligt at vente helt til mellem 9 og 12 måneder.

I løbet af 60'erne fik kvinderne i stigende grad arbejde uden for hjemmet, og dette samt længden af barselsorloven igennem tiderne har også indvirkning på forbruget af moder-mælkserstatning. I forhold til mange andre lande i Europa fortsætter størstedelen af danske kvinder med erhvervsarbejde efter endt barselsorlov.

Markedsføring

I 1981 vedtog verdenssundhedsorganisationen WHO en resolution, som anbefalede medlemslandene at gennemføre en 'international markedsføringskode for spædbørnskost'. Formålet hermed var at fremme amningen med henblik på at forbedre spædbørns og småbørns sundhed og ernæringstilstand. Efter vedtagelsen af WHO's anbefaling begyndte Indenrigsministeriet på arbejdet med at få bestemmelserne i WHO's markedsføringskode formuleret under hensyn til danske forhold. Det skete i samarbejde med Sundhedsstyrelsen, Udenrigsministeriet og en række andre offentlige myndigheder samt med deltagelse af SEDAN. Senere blev også repræsentanter for forbrugere og sundhedspersonalet inddraget i arbejdet.

På baggrund heraf blev der i februar 1984 underskrevet en aftale mellem SEDAN og Indenrigsministeriet om markedsføring

I Danmark har vi i dag en høj ammeffrekvens.

af moder-mælkserstatninger i Danmark. Aftalen indebærer blandt andet, at al oplysning til gravide og mødre med spædbørn bør indeholde følgende punkter:

- amningens fordele og overlegenhed
- moderens ernæring, forberedelse til og vedligeholdelse af amning
- den negative indvirkning på amning ved delvis flaskemadning
- vanskeligheden ved at omgøre en beslutning om ikke at amme
- den rette brug af moder-mælkserstatninger, hvor disse måtte være nødvendige

På al emballage til moder-mælkserstatninger skal der tydeligt være anført følgende:

- brysternæringens overlegenhed over for kunstig ernæring
- brugsanvisning på rigtig tilberedning og anvendelse
- vigtigheden af at følge brugsanvisningen nøje af hensyn til barnets sundhed
- anvendelse af moder-mælkserstatninger bør kun ske efter råd fra læger, jordemødre eller sundhedsplejersker.

Hverken emballage eller etiket må forsynes med billeder af spædbørn og ej heller med andre billeder eller tekster, der forherliger brugen af moder-mælkserstatninger. Udtryk, som antyder, at produktet er lige så godt som moder-mælk fx 'humaniseret' eller lignende, må ikke anvendes. Herudover skal moder-mælkserstatninger, der fremstilles eller forhandles i Danmark, være mærket i overensstemmelse med de gældende regler herom.

Vælling

Vælling har været en væsentlig del af spædbarnets kost igennem mange årtier. De tidligste opskrifter, vi har fundet, er fra 1925, og de har ikke ændret sig væsentligt.

Den første industrielt fremstillede vælling kom på markedet i 70'erne lanceret af Plumrose. Forbruget var ret begrænset i de første år, hvor mange fortsat selv lavede kærnemælkssuppe og sødmælksvælling jævnet med fx majsstivelse (Maizena) eller semulje (hvede). I bogen 'Mad til mange' fra 1978 anbefales vælling til et enkelt måltid fra 4. måned, dvs. når barnet er fyldt 3 måneder. Ligeledes nævnes det, at vælling kan tilberedes af vællingpulver, som bl.a. er beriget med jern. I 1981 kom Nestlé med sin første vælling. Op gennem 80'erne blev det mere almindeligt at bruge vællingpulver, der i modsætning til de hjemmelavede vællinger var tilsat vitaminer og mineraler. Især var tilsætningen af jern vigtig, da symptomer på jernmangel stadig på det tidspunkt var ret udbredt blandt spædbørn.

Der er stadig fokus på jernet, og i dag anbefales spædbørn fra 6 til 12 måneder tilskud i form af jerndråber eller 400 ml jernberiget modermælkserstatning eller vælling. Vællinger hører lovgivningsmæssigt under gruppen 'tilskudsblandinger'.

Den første vællingpakning fra Nestlé 1981.

Grød

Færdige grødpulvere består af en eller flere kornsorter eventuelt tilsat frugt eller grøntsager. Produktet er fra 80'erne.

Som en naturlig forlængelse af vælling kommer grød, som har en fastere konsistens og en højere energitæthed. Forskellige former for grød har været anbefalet så langt tilbage, det har været muligt at finde kostenbefalinger til spædbørn. Tidligere indgik grød også helt naturligt i familiekosten i langt højere grad end i dag. Her skal også nævnes øllebrød, som er et meget dansk fænomen, der stammer helt tilbage fra middelalderen. Denne ret anbefales den dag i dag til spædbørn og er en god begyndelse på den danske rugbrødstradition.

Færdige grødpulvere består af en eller flere kornsorter eventuelt tilsat frugt eller grøntsager. Produkterne anbefales fra 4 måneder og opefter efter deres sammensætning. Fx anbefales grødpulver, der indeholder gluten, tidligst fra 6 måneders

alderen. I 1981 lancerede Nestlé to grødprodukter, som skulle tilsættes mælk/modermælkserstatning. Et par år efter fulgte Beauvais med et par 'komplette' grødprodukter, der blot skulle tilsættes vand. I 1986 udvidede Nestlé også sit sortiment med denne type produkter, og i 1989 kommer der endnu et firma på det danske marked, nemlig Milupa med bl.a. fire 'komplette' grødprodukter. Fordelen ved denne type grødprodukter er, at de ikke skal koges, og at det er nemt og hurtigt at tilberede selv små portioner. De blev da også hurtigt populære hos forbrugerne. Sortimentet gennem de forløbne godt 20 år er da også vokset støt og roligt fra 3 til ca. 25 varianter.

Sammensætningen er i overensstemmelse med gældende lovgivning på området. Lovgivningen for tilsætning af vitaminer og mineraler har skiftet noget gennem årene.

I dag er der visse vitaminer og mineraler, der skal være i produkterne, og visse, der herudover må tilsættes.

Børnemad i glas

Til børnemaden anvendes udvalgte råvarer, der stort set tilberedes som hjemmelavet mad blot i større portioner. Glassene gøres langtidsholdbare ved varmesterilisering. Konsistens og sammensætning af retterne tilpasses det alderstrin, hvortil de anbefales. Konserveringsmidler og farvestoffer er ikke tilladt til industrielt fremstillet børnemad. Som for de øvrige produktgrupper ligger der ligeledes her en lovgivning til grund for sammensætningen.

Børnemad i glas kom til Danmark i begyndelsen af 60'erne. Først kom Plumrose med nogle få produkter, og i midten af 60'erne fulgte Nestlé efter. Forbruget i de første ca. 10 år var meget beskedent. Senere steg det, men i modsætning til fx de andre nordiske lande er forbruget i Danmark stadig meget lille – især når det gælder middagsretter. Dette skyldes blandt andet kulturelle forskelle. I Sverige er det fx almindeligt at spise varm mad to gange dagligt, hvor vi her i landet typisk

Børnemad i glas fra 80'erne.

spiser smørrebrød til ét måltid, og familierne samles om et varmt middagsmåltid om aftenen.

Ernæringsmæssigt er det fuldt forsvareligt at bruge børnemad i glas også gennem længere tid. De fleste bruger det dog kun

Børnemad i glas fra 90'erne.

indimellem i stedet for hjemmelavet mad, på rejser, når barnet skal passes af andre og lignende. Forbruget af frugtmos ligger noget højere, og den bruges typisk som mellemmåltider, på grød og lignende.

Anbefalinger gennem tiderne

Forskellige former for tilskudskost har været anbefalet så tidligt som fra 2-3 måneders alderen i form af fx appelsinsaft og levertran. Dette var nødvendigt for at undgå mangelsygdomme pga. mangel på vitamin C og D. Tidspunktet for overgangskost i form af grød og mosmad er rykket fra 4. måned (indtil ca. 1980) til 4-6 måneder, efterhånden som de ernæringsmæssigt set bedre modernælkserstatninger vandt indpas på bekostning af mælkeblandingerne.

Alle dage har ammebørn haft færre fordøjelsesproblemer og været bedre beskyttet mod infektionssygdomme end 'flaskebørn'. Og den seneste anbefaling fra Sundhedsstyrelsen fra august 2002 lyder:

Fuld amning til barnet er omkring 6 måneder (eventuelt med supplement af vand), idet de fleste børn kan trives på moder-

mælk i 6 måneder.

Delvis amning til 12 måneder eller eventuelt længere.

Det bør være barnets udvikling og parathed, der er afgørende for tidspunktet for introduktion af overgangskost. Overgangskost bør ikke introduceres før 4 måneder og ikke meget efter 6 måneder. Et barn, der efter 4 måneder ikke bliver mæt af modernælk, kan starte med overgangskost. Barnet bør være godt i gang med anden mad (overgangskost) ved 9 måneder, og overgangsperioden bør være afsluttet ved 12 måneder.

Børn, der ikke ammes, kan få overgangskost på det tidspunkt efter 4-måneders alderen, der passer til barnets og familiens behov.

Sedans historie

Sedan blev oprettet den 30. marts 1980.

Sedan er en brancheforening af virksomheder, der i Danmark producerer eller markedsfører specialdestinerede fødevarer bestemt til børneernæring.

Sedan står for 'Særlig Ernæring Danmark' med medlemmer blandt producenter og udbydere af spædbørns- og småbørnsernæring.

I 1980 havde Sedan sekretariat i København hos FAMEX (Foreningen af danske mælkekonservesfabrikker med landbrugsministeriel autorisation til fremstilling af mælkekonserves for eksport). FAMEX blev stiftet i 1959. FAMEX ophørte pr. 30. september 1986. Mejeribrugets Mælkekonservesudvalg blev stiftet den 1. oktober 1986. Udvalget overtog pr. samme dato de aktiviteter, der tidligere blev varetaget af FAMEX. Foreningens hjemsted blev herefter Århus.

Foreningens daglige virksomhed varetages af et sekretariat i Mejeriforeningen.

For producenter af spædbørns- og småbørnsernæring er der en restriktiv lovgivning med hensyn til kvalitet og ikke mindst med hensyn til markedsføring af især modernælkserstatninger. Lovgivningsrammerne medfører, at udbydernes muligheder for direkte kontakt til forbrugerne er begrænset. Vejledning og information til forbrugerne sker derfor i overvejende grad igennem sundhedsmyndigheder, hvorfor dialog mellem sundhedsmyndighederne og branchen er af stor betydning.

I 1984 indgik Sedan en frivillig aftale om markedsføring af modernælkserstatninger i Danmark. Aftalen blev indgået mellem Indenrigsministeriet (daværende indenrigsminister Britta Schall Holberg) og Sedan med henblik på gennemførelse i Danmark af The International Code of Marketing of Breast-milk Substitutes som vedtaget af WHO i maj 1981. Aftalen blev

udformet under hensyn til danske forhold.

I 1991 indgik Sedan og Sundhedsministeriet en aftale vedrørende modernælkserstatninger og tilskudsblandinger på det danske marked. Aftalen angik kvalitetskravene til de modernælkserstatninger og tilskudsblandinger, som blev solgt på det danske marked. Aftalen kom i stand, fordi myndighederne var bekymrede for, at sammensætningen af modernælkserstatninger ville blive forringet med gennemførelsen af et EU-direktiv om modernælkserstatninger og tilskudsblandinger.

Aftalerne blev senere opsagt, blandt andet fordi EU-direktivet indeholder markedsføringsbestemmelser, som stort set svarede til bestemmelserne i aftalen fra 1984, og Sedan tilkendegav over for Sundhedsministeriet, at man fortsat ville bidrage til den mest hensigtsmæssige og bedst mulige ernæring for spædbørn og småbørn.

Igennem en årrække havde Sedan årlige møder med Sundhedsministeriet, hvor relevante forhold blev drøftet.

EU, WHO og Codex

EU-lovgivning spiller en stor rolle. I den forbindelse har Sedan stor fordel af sit medlemskab af IDACE (Association of Industries for Particular Nutritional uses of the European Union), som varetager branchens interesser og synspunkter og sikrer en tæt kontakt til Kommissionen og andre organer i EU.

Ligeledes lader Sedan sig repræsentere internationalt gennem ISDI (International Society of Dietetic Industries), som på verdensplan dækker interesserne for nationale organisationer, især over for WHO. WHO udformede i 1981 (som tidligere omtalt under afsnittet markedsføring) en række internationale markedsføringsregler, der samlet udgør den såkaldte internationale markedsføringskode for spædbørnskost. ISDI repræsenterer også branchen i Codex Alimentarius, der i FAO/WHO er forum for udarbejdelse af internationalt gældende standarder.

Yderligere oplysninger om Sedan og foreningens medlemmer kan findes på www.sedan.dk

Sedans medlemmer er pr. januar 2005:

- Aktieselskabet Beauvais
- Arla Foods Ingredients a.m.b.a
- International Nutrition Co. Ltd. A/S
- Nestlé Danmark A/S

Vigtige årstal i børnemadens historie

1845 – De første sterile mælkeprodukter kommer på markedet.

Op til ca. 1900 – Ammer stadig almindeligt blandt adelen og velstillede familier i Europa.

1878-1957 – Særlig børnemælk fra tuberkolinfri kobesætninger leveres til mejerierne. Mælkeblandinger anvendes helt op til starten af 1980'erne.

1925 – De tidligste opskrifter på vælling kommer frem.

1960'erne – De første komplette modernmælkerstatninger kommer på markedet. Børnemad i glas lanceres.

1970'erne – Den første industrielt fremstillede vælling lanceres.

1971 – Første bekendtgørelse om modernmælkerstatninger.

1981 – Grødprodukter, hvor der skal tilsættes mælk, lanceres.

1983 – Komplette grødprodukter, hvor der kun skal tilsættes vand, lanceres.

1984 – Sedan indgår en frivillig aftale med Indenrigsministeriet om markedsføring af modernmælkerstatninger i Danmark.

1986 – Drikkeklar modernmælkerstatning lanceres.

1991 – Sedan indgår en aftale med Sundhedsministeriet om kvalitetskrav til de modernmælkerstatninger og tilskudsblandinger, der bliver solgt på det danske marked.

1993 – Bekendtgørelse om modernmælkerstatninger gennemfører EU-regler, og der fastsættes regler for tilskudsblandinger.

1995 – Sedan opsiger aftalerne af 1984 og 1991, idet disse er oveflødig med 'den nye' bekendtgørelse fra 1993.

1995 – Økologiske grødprodukter lanceres.

1996 – Økologisk børnemad i glas lanceres.

1998 – Første bekendtgørelse om forarbejdet børnemad til spædbørn og småbørn.

Sedan

Frederiks Allé 22

8000 Århus C

e-mail: sedan@mejeri.dk

www.sedan.dk

Tlf.: 8731 2000 - Fax: 8731 2001